

ВІДГУК

кандидата мистецтвознавства,

в.о. професора,

в. о. завідувача кафедри спеціального фортепіано № 1
Національної музичної академії імені П.І. Чайковського
БЕЗБОРОДЬКА ОЛЕГА АНАТОЛІЙОВИЧА

та

професорки,

заслуженого діяча мистецтв України,
завідувача кафедри виконавських дисциплін № 1
Київської муніципальної академії музики імені Р. М. Глієра
КОВТЮХ ЛІДІЇ МИКОЛАЇВНИ

на творчий мистецький проєкт творчого аспіранта
кафедри спеціального фортепіано № 2

Національної музичної академії імені П.І. Чайковського
РАТУШИНСЬКОГО ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА
«ФАНТАЗІЯ В КЛАВІРНІЙ ТА ФОРТЕПІАННІЙ МУЗИЦІ
XVI–XIX СТОЛІТЬ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ, ЖАНРОВІ ОЗНАКИ,
ВИКОНАВСЬКІ ТРАДИЦІЇ»,

поданий до захисту на здобуття ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Фантазія за визначенням є невід'ємною та обов'язковою складовою будь-якої творчої діяльності. Показово, що саме в музиці як виді мистецтва фантазією вперше почали називати окремий жанр. Більш того, цей жанр є одним з найстаріших в інструментальній музиці, він постійно еволюціонував, відображаючи зміни в естетичних поглядах та стилістичних пошуках митців різних епох. Творче й наукове дослідження становлення та розвитку жанру фантазії дозволяє простежити еволюцію композиторської техніки та виконавської майстерності протягом кількох століть. Здобувач робить акцент на вивченні взаємозв'язку між композиторською творчістю, виконавською практикою та формуванням артистичних властивостей музиканта, що яскраво проявляється саме в жанрі фантазії. Отже не викликає сумнівів актуальність запропонованого творчого проєкту.

Автор творчого мистецького проєкту чітко окреслив мету дослідження та поставив конкретні завдання, які були послідовно вирішені у ході роботи. Слід зазначити, що мета дослідження, яка полягає у простеженні еволюції

жанру фантазії в клавірній та фортепіанній музиці XVI – початку XIX століття, задає хронологічні рамки дещо вужчі за заявлені в темі творчого проєкту. Утім ми сприймаємо таке обмеження пізнішої хронологічної межі у науковому обґрунтуванні проєкту цілком обґрунтованим, оскільки саме в цей період було завершено становлення основних жанрових ознак фантазії, які повністю розквітли у фантазіях періоду зрілого та пізнього романтизму (Мендельсон, Ліст, Брамс), творах, що склали значний обсяг творчої складової представленого проєкту. Вдалим видається і вибір творів, що більш детально аналізуються в ході роботи як репрезентанти жанру (як-то 36 фантазій для клавіру BWV 33 Георга Філіпа Телемана, фантазії Карла Філіпа Емануеля Баха, ранні клавірні фантазії В. А. Моцарта, Фантазія ор. 77 Людвіга ван Бетховена), оскільки ці твори не отримали широке висвітлення в українському музикознавстві.

Наукові положення, висновки і рекомендації представленої роботи базуються на ґрунтовному аналізі широкого кола джерел, включаючи музичні трактати XVI – XVIII століть та клавірні й фортепіанні фантазії цього періоду. Автор застосовує комплексний методологічний підхід, використовуючи історичний, структурно-функціональний, порівняльний методи та метод виконавського аналізу. Список літератури охоплює 96 джерел (з них переважна більшість іноземними мовами – англійською, німецькою, французькою, італійською, португальською, іспанською). Наявність в науковому обґрунтуванні додатків з нотними прикладами надає роботі наочності та підвищує її цінність і професійність.

Виклад наукового обґрунтування є логічним і послідовним. Воно складається з двох основних розділів, які охоплюють етапи становлення жанру клавірної фантазії у XVI – першій половині XVIII століттях та його подальший розвиток у добу класицизму. Така структура дозволяє систематично викласти матеріал та забезпечує цілісність наукового дослідження.

В першому розділі, зокрема, детально аналізуються трактати Томаса де Санта Марія «Мистецтво гри фантазії» та Джироламо Дірути

«Трансильванець». Д. Ратушинський переконливо доводить, що «фантазія в другій половині XVI століття демонструвала найвищу майстерність виконавця, яка проявлялась в мистецтві імпровізування в строгому поліфонічному стилі». Порівняльний аналіз цих трактатів дозволяє здобувачу дійти висновку про наявність поступового руху до послаблення строгих правил контрапункту та активізації фігураційних елементів. Ідея про формування в бароковій музиці двох векторів розвитку фантазії – контрапунктичного та фігуративного – складає методологічне підґрунтя для виявлення специфічних рис втілення жанру фантазії у творчості представників різних національних барокових шкіл.

У другому розділі наукового обґрунтування, через аналіз фантазій Ф. Е. Баха, В. А. Моцарта та Л. ван Бетховена охарактеризовано новий розвиток клавірної фантазії, що пов'язаний з традицією створення «вільної фантазії». В епоху класицизму повністю проявився магістральний вектор еволюції жанру фантазії, який Д. Ратушинський визначає як такий, що іде «від багатовікової традиції створення п'єс цього типу в строгих рамках контрапунктичного письма до невимуснено-природних проявів творчої уяви, не скутої жодними обмеженнями». Визначення основного розвитку жанру фантазії є цінним і корисним для аналізу та розуміння подальшого розквіту жанру в інструментальній музиці XIX—XX століть, аналіз розглянутих творів містить багато цікавих спостережень, що мають значення як для науковців, та і для виконавців.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- Вперше в українському музикознавстві розглянуто феномен фантазії у трактатах другої половини XVI століття — Томаса де Санта Марія та Джироламо Дірути.
- Проаналізовано 36 фантазій для клавіру BWV 33 Георга Філіпа Телемана з позиції стильових змішань.
- Висвітлено інтерпретаційні рішення щодо стильових особливостей виконання Фантазії *fis-moll* N. 300 Ф. Е. Баха.

- Уточнено принципи побудови "вільної фантазії" на прикладі творів В. А. Моцарта.
- Розглянуто особливості імпровізаційного стилю Л. Бетховена на прикладі його Фантазії ор. 77.

Достовірність результатів забезпечується широкою теоретичною базою та ретельним аналізом музичного матеріалу.

Результати дослідження мають значне теоретичне та практичне значення. Вони розширюють уявлення про історію розвитку клавірної та фортепіанної музики, зокрема жанру фантазії. Практичне значення роботи полягає в можливості використання її матеріалів у виконавській практиці та педагогічній діяльності.

Наукове обґрунтування творчого проєкту повністю відповідає вимогам, передбаченим для здобуття ступеня доктора мистецтва. Воно є самостійним, оригінальним дослідженням, що містить нові наукові результати в галузі музичного мистецтва. Робота пройшла належну апробацію на міжнародних та всеукраїнських конференціях, а її основні положення викладено у фахових публікаціях. На основі наданої інформації не виявлено ознак порушень академічної доброчесності. Автор коректно посилається на використані джерела та попередні дослідження.

В межах проєкту здійснено ряд апробаційних концертних заходів, що максимально віддзеркалюють його основний зміст. Виконавець блискуче володіє усіма виражальними засобами фортепіанної гри, для його інтерпретацій характерна технічна довершеність, природня артистичність та справжня фантазійність.

Як будь-яке цікаве, змістовне і перспективне дослідження, представлене наукове обґрунтування не може не викликати певні запитання, а саме:

серед подальших шляхів розвитку фантазії (у XIX—XX століттях) здобувач вказує зближення з жанрами сонати і парафразу, розширення тембрового виміру жанру (для різних складів). У зв'язку з цим цікавою видається доля найпершого вектору еволюції жанру – контрапунктичного. Чи

відомі здобувачу значні твори фортепіанного репертуару, які б наслідували саме цей вектор? Чи може здобувач охарактеризувати їх місце у розвитку жанру та мистецьку значимість?

Отже, усе вищезазначене дозволяє стверджувати, що творчий мистецький проєкт Ратушинського Дмитра Олександровича "Фантазія в клавірній та фортепіанній музиці XVI–XIX століть: етапи становлення, жанрові ознаки, виконавські традиції" поданий на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва, з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво», спеціальність 025 – «Музичне мистецтво», з урахуванням усіх апробаційних заходів та наукового обґрунтування, є актуальним, творчо-оригінальним, цілісним мистецьким звершенням, що має чітко окреслену творчо-мистецьку значимість для виконавців, педагогів та дослідників історії музично-виконавського мистецтва, а також є таким, що відповідає вимогам пунктів 41 - 47 Постанови Кабінету Міністрів України про Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтв № 865 від 24.10.2018 та Постанови Кабінету Міністрів України про Зміни до Порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтв № 89 від 12.02.2020 та № 151 від 23.02.2022, які стосуються присудження ступеня доктора мистецтва, а Дмитро Олександрович Ратушинський заслуговує на присудження освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво», спеціальність 025 – «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства,

в.о. професора,

в.о. завідувача кафедри спеціального фортепіано № 1

Національної музичної академії

імені П.І. Чайковського

професорка,

заслужений діяч мистецтв України,

завідувач кафедри виконавських дисциплін № 1

Київської муніципальної академії

музики імені Р. М. Глієра

*Підпис засвідчує
настановник відділу кадрів
організаційного робочого*

Л.М. Ковтюх

А.І. Ткаченко